

JAROSŁAW GROTH, KATARZYNA WASZYŃSKA

*Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu*

NA POGRANICZU PSYCHOLOGII I PEDAGOGIKI - CZYLI ŻYCIE I DZIAŁALNOŚĆ LUDWIKI KARPIŃSKIEJ-WOYCZYŃSKIEJ

ABSTRACT. Groth Jarosław, Waszyńska Katarzyna, *Na pograniczu psychologii i pedagogiki – czyli życie i działalność Ludwika Karpińskiej-Woyczyńskiej* [On the Border of Psychology and Pedagogy – the Life and Work of Louise Karpińska-Woyczyńska]. *Studia Edukacyjne* nr 33, 2014, Poznań 2014, pp. 279-303. Adam Mickiewicz University Press. ISBN 978-83-232-2879-0. ISSN 1233-6688

The purpose of this paper is to present the achievements and the person of Dr. Louise Karpińska-Woyczyńska, an outstanding researcher and academic lecturer who implemented in practice scientific developments and popularized psychological and pedagogical knowledge in the first decades of the twentieth century. Karpińska-Woyczyńska belongs to the group of Polish scientists hardly remembered today.

This article aims to preserve the memory of the pioneers of Polish science. The opportunity to see the humanistic ethos of Karpińska-Woyczyńska also seems to be important in shaping the identity of those who study, conduct research and use the discoveries of science in practice today. The extant archival material, allowing only a rudimentary recreation of her accomplishments, shows the uniqueness of this social activist and science enthusiast, who disseminated knowledge from the fields of psychology, pedagogy and psychoanalysis.

Key words: history of psychology, history of educational thought, psychotechnics, counseling, public education quality

Wstęp

Celem niniejszej pracy jest przybliżenie dorobku i osoby doc. dr Ludwika Karpińskiej-Woyczyńskiej, wybitnej badaczki, wykładowczyni akademickiej, wprowadzającej w praktykę zdobycze nauki, popularyzatorce wiedzy psychologicznej i pedagogicznej w pierwszych dekadach XX wieku. Karpiń-

ska-Woyczyńska należy dziś do grona polskich uczonych, o których pamięć zanika.

Skomplikowane i dramatyczne losy pokolenia intelektualistów działających w Polsce międzywojennej i w latach poprzedzających odzyskanie niepodległości, a także utrudniający zachowanie ciągłości czas II wojny światowej i lata powojenne, w których doszło do przymusowego przerwania rozwoju wielu nietórych nurtów psychologii (m.in. psychoanalizy i psychotechniki), czynią rekonstrukcję życia i wkładu przedstawicieli pokolenia Karpińskiej-Woyczyńskiej zadaniem coraz trudniejszym. W rezultacie, obecna wiedza o jej życiu zawodowym i osobistym jest fragmentaryczna, dane bywają sprzeczne, a niektóre informacje trudno precyzyjnie umiejscowić w czasie.

Niemniej jednak zachowane materiały archiwalne, pozwalające bez wątplenia jedynie na szcątkowe odtworzenie obrazu jej dorobku, ukazują nieprzeciętność działaczki społecznej i entuzjastki nauki, szerzącej wiedzę z dziedzin psychologii, pedagogiki, czy psychoanalizy. Nie do przecenienia wydaje się jej wkład w rozwój psychotechniki w międzywojennej Polsce (była m.in. członkiem pierwszego Komitetu Redakcyjnego czasopisma „Psychotechnika”) oraz realny wpływ – jako kierowniczkę Miejskiej Pracowni Psychologicznej w Łodzi i pracownicy łódzkiego Samorządu – na warunki wychowywania oraz kształcenia dzieci i młodzieży w tym regionie. Godna uwagi jest także jej aktywność pedagogiczna, realizowana w ramach wykładów organizowanych przez Pracownię oraz zajęć na Wolnej Wszechnicy Polskiej w Łodzi.

Niniejszy artykuł ma stanowić przyczynek do zachowania pamięci o pionierach polskiej nauki. Sposobność przyjrzenia się pełnemu humanizmu etosowi Karpińskiej-Woyczyńskiej wydaje się istotna również w kontekście kształtowania tożsamości tych, którzy współcześnie studiują, prowadzą badania i korzystają z odkryć nauki w praktyce.

Sylwetka Ludwiki Karpińskiej-Woyczyńskiej

Ludwika Zofia z Karpińskich Woyczyńska urodziła się 30 sierpnia 1872 roku w Płocku, jako córka Nestora Kazimierza Karpińskiego oraz Katarzyny Fery¹.

¹ Rok 1872 widnieje na akcie urodzenia Karpińskiej (Archiwum Państwowe w Płocku, akta par. rzym.-kat. w Płocku, rok 1873, nr aktu 107/1873). Datę tę potwierdza również wspomnienie pośmiertne autorstwa Marii Więckowskiej (1937). Inne źródła jednak nie są zgodne co

Gimnazjum ukończyła (nagrodzona złotym medalem) w Warszawie, po czym rozpoczęła studia psychologiczne na wydziale filozoficznym w Berlinie. Trudności finansowe zmusiły Karpińską do przerwania studiów i podjęcia pracy zarobkowej. Kilkuletnią przerwę w studiach poświęciła pracy pedagogicznej. Podjęła się roli nauczycielki w średnich zakładach naukowych żeńskich pani Swołyńskiej i pani Karwowskiej w Warszawie, gdzie jako pedagog pracowała w latach 1901-1907.

Z zamiarem podjęcia przerwanych studiów psychologicznych Karpińska udała się do Berlina, skąd wyjechała do Zurychu. W roku 1910 ukończyła studia na uniwersytecie w Zurychu z odznaczeniem *magna cum laude* oraz stopniem naukowym doktora filozofii. W tymże roku w Lipsku opublikowana została jej rozprawa doktorska *Experimentelle Beiträge zur Analyse der Tiefenwahrnehmung*.

Zafascynowana nauką Karpińska kontynuowała studia za granicą. Dzięki znajomości języków obcych – francuskiego, niemieckiego, włoskiego, angielskiego i rosyjskiego – nie zaprzestała studiów psychologicznych przez całe życie i na bieżąco zapoznawała się z nowymi odkryciami oraz opracowaniami. W pośmiertnym wspomnieniu Więckowska przywołuje tę fascynację Karpińskiej: „Zaczytaną w poważnym dziele naukowym nieraz świt jeszcze zastawał przy pracy. A zdobywać wiedzę i pogłębiać ją potrafiła znakomicie!”².

Do grona profesorów z Zurychu, których uznanie wzbudziło to pełne pasji zaangażowanie, należał Carl Gustav Jung, z którym Karpińska-Woyczyńska pozostawała w stałym zawodowym kontakcie. Studia u Junga stanowiły dla niej wstęp do kontaktów ze środowiskiem pierwszego pokolenia psychoanalityków.

Karpińska wzięła udział 11-13 października 1909 roku w I Zjeździe Neurologów, Psychiatrów i Psychologów Polskich w Warszawie. W ramach sesji psychologicznej wygłosiła referat pt. „Przyczynki doświadczalne do widzenia głębi” (1910), poświęcony opisowi doświadczeń nad widzeniem stereoskopowym przy krótkotrwałej ekspozycji uniemożliwiającej wykonanie ruchu oczu. Wzięła również udział w dyskusji, która wywiązała się po prezentacji referatu Ludwiga Jekelsa, jedyne w ramach zjazdu wystąpienia poświęconego metodzie psychoanalitycznej. W swym komentarzu zwróciła uwagę, iż metoda ta wykracza poza społeczność lekarzy i podzieliła się spostrzeżeniem, że na uniwersytetach w Zurychu i Bazylei uczestnikami seminariów

do tej daty, np. w aktach personalnych Karpińskiej-Woyczyńskiej w Archiwum Państwowym w Łodzi (AP Łódź, akta personalne, sygn. 2001) widnieje rok 1876.

² M. Więckowska, *Dr. Ludwika Karpińska-Woyczyńska. Wspomnienie pośmiertne*, Polskie Archiwum Psychologii, 1937, IX, 3, s. 173.

poświęconych pracom Freuda są także psychologowie i wychowawcy³. Wieści o Zjeździe dotarły również do Freuda⁴, który w liście do Junga, datowanym na 17 października 1909 roku, wspomina o telegramie z Polski, podpisanym m.in. przez Woyczyńską.

Karpińska miała sposobność gościć w domu Freuda na spotkaniach Wiedeńskiego Towarzystwa Psychoanalitycznego. Wiadomo, że 15 grudnia tego roku Karpińska wzięła udział w „spotkaniu środowym” Towarzystwa⁵. Również 19 stycznia 1910 roku Karpińska uczestniczyła w „środowym spotkaniu”, na którym, oprócz dwunastu członków Towarzystwa Psychoanalitycznego, obecni byli także Ludwig Binswanger oraz Ludwig Jekels⁶. Prawdopodobnie Karpińska jako gość uczestniczyła w czterech takich sesjach Towarzystwa⁷. Co warte odnotowania, Karpińska była pierwszą kobietą, która uczestniczyła w spotkaniach Wiedeńskiego Towarzystwa Psychoanalitycznego.

Z zaangażowaniem popularyzowała psychoanalizę w Polsce. Za sprawą inspirującej współpracy z Jungiem, Ludwika Karpińska podjęła się opracowania referatów na temat badań nad kojarzeniem wyobrażeń. Odczyty te wygłosiła w roku 1912 w Towarzystwie Psychologicznym w Warszawie oraz przed zespołem lekarskim krakowskiej kliniki neurologiczno-psychiatrycznej⁸. 15-20 grudnia 1912 roku Karpińska wzięła udział w II Zjeździe Neurologów, Psychiatrów i Psychologów Polskich zorganizowanym w Krakowie. Tym razem odczyty poświęcone metodzie psychoanalitycznej stanowiły odrębną grupę tematyczną Zjazdu, obok zagadnień zjawisk psychoelektrycznych, metod badań narządu przedśionkowego oraz znaczenia wydzielania wewnętrznego dla neurologii i psychiatrii⁹. Referat Karpińskiej zatytułowa-

³ A. Ciagliński i in. (red.), *Prace I-go Zjazdu Neurologów, Psychiatrów i Psychologów Polskich odbytego w Warszawie 11-12-13 października 1909 r.*, Warszawa 1910, s. 327.

⁴ S. Freud, *Letter from Sigmund Freud to C.G. Jung, October 17, 1909*, [w:] *The Freud/Jung Letters: The Correspondence Between Sigmund Freud and C.G. Jung*, red. W. McGuire, Princeton 1974, s. 253.

⁵ H. Nunberg, E. Federn (red.), *Minutes of the Vienna Psychoanalytic Society*, vol. II, New York 1967, s. 353.

⁶ G. Fichtner, *Reciprocal Visits between Binswanger and Freud*, [w:] *The Sigmund Freud – Ludwig Binswanger Correspondence 1908-1938*, red. G. Fichtner, London 2003, s. 229-234; H. Nunberg, E. Federn (red.), *Minutes of the Vienna*, s. 394-403.

⁷ E. Mühletner, *Frauen in der psychoanalytischen Bewegung. Der Fall der Wiener Psychoanalytischen Vereinigung 1902-1938*. *Psyche-Zeitschrift für Psychoanalyse*, 2000, 54, s. 645.

⁸ Odczyt ten opublikowano w kolejnych numerach Przeglądu Lekarskiego (Karpińska, 1912a, 1912b, 1912c, 1912d, 1912e).

⁹ Zgodnie z ogłoszeniem Komitetu Organizacyjnego Zjazdu w Ruchu Filozoficznym (*Zjazdy, Ruch Filozoficzny*, 1912, II, 5 i 8, s. 100 i 177), szczególną uwagę planowano zwrócić na kwestię opieki nad osobami chorymi psychicznie – oczekiwano w związku z tym referatów

ny „Psychologiczne podstawy Freudyzmu” ukazywał podobieństwo poglądów Freuda i Herberta w zakresie niezniszczalności i aktywności nieświadomych stanów psychicznych¹⁰. Była przekonana o wartości psychoanalizy i korzystała z jej odkryć oraz metod również w okresie późniejszym, kiedy kierowała Miejską Pracownią Psychologiczną w Łodzi oraz wykładała na Wolnej Wszechnicy Polskiej. W swych pracach Karpińska przybliżała rodzimemu czytelnikowi nie tylko rozwijającą się metodę Freuda, ale także środowisko psychoanalityczne jako takie¹¹.

Poświęcone psychoanalizie prace tej Autorki znalazły również uznanie międzynarodowe i pozostawiły ślad w teorii psychoanalitycznej. W roku 1911 czasopismo „Zentralblatt für Psychoanalyse und Psychotherapie” opublikowało krótki artykuł Karpińskiej, zatytułowany: „Beiträge zur Psychopathologie des Alltagslebens” (1911). W 1914 roku w prestiżowym czasopiśmie „Internationale Zeitschrift für Aertzliche Psychoanalyse” ukazał się inny tekst Karpińskiej - „Über die psychologischen Grundlagen des Freudismus” (1914c). Kolejny zaś artykuł - „Ein Beitrag zur Analyse sinnloser Worte im Traume” (1914a) - cytowany jest przez Freuda w *Objaśnianiu marzeń sennych*¹².

Wybuch I wojny światowej w gwałtowny sposób przerwał działalność naukową Ludwika Karpińskiej, jeszcze przed wojną zaangażowanej w pracę na rzecz organizacji niepodległościowych. 8 października 1914 roku Karpińska wstąpiła do Legionów Polskich. Jako sanitariuszka wzięła udział w walkach II Brygady Legionów, zwanej Karpacką. Podczas obrony Lwowa otrzymała stopień sierżanta I pułku piechoty Legionów¹³. Za służbę w Legionach Polskich władze Rzeczypospolitej nadały Ludwice Karpińskiej-Woyczyńskiej Krzyż Walecznych. Z Legionami i strukturami wojskowymi pozostała związana do 31 marca 1920 roku.

W okresie powojennym nie zaprzestała działalności patriotycznej. W Warszawie uczestniczyła w pracy Stowarzyszenia „Rodzina Wojskowa”, w którym pełniła funkcję członka Sądu Honorowego. Należała także do Unii Polskich Związków Obrońców Ojczyzny, gdzie pracowała w zarządzie Komisji Społeczno-Obywatelskiej.

również na ten temat i planowano zwiedzanie przez uczestników zjazdu nowo budującego się zakładu dla umysłowo chorych w Kobierzynie.

¹⁰ B. Bandrowski, *Psychologia na II. zjeździe neurologów, psychiatrów i psychologów polskich*, Ruch Filozoficzny, 1913, III, 2, s. 27; Przegląd Lekarski, 1913, s. 84. Co znamienne, nazwisko Karpińskiej pojawia się również w relacjach z innej części konferencji, odwołującej się do odmiennej perspektywy naukowej, gdzie przedstawiła odczyt na temat doświadczeń nad kojarzeniem z użyciem galwanometru (*Kojarzenia łańcuchowe przy zastosowaniu prądu galwanicznego*, Przegląd Lekarski, 1913b, s. 98; Ruch Filozoficzny, 1912, s. 177).

¹¹ L. Karpińska, *O psychoanalizie*, Ruch Filozoficzny, 1914b, IV, 2, s. 37-38.

¹² S. Freud, *Objaśnianie marzeń sennych*, Warszawa 1996, s. 264.

¹³ M. Więckowska, *Dr. Ludwika Karpińska-Woyczyńska*, s. 174.

W maju 1920 roku, w odpowiedzi na propozycję Magistratu miasta Łodzi, Karpińska-Woyczyńska objęła kierownictwo nowo powstałej Miejskiej Pracowni Psychologicznej. Doświadczenia naukowe Karpińskiej, zdobyte w toku zagranicznej edukacji, mogły znaleźć zastosowanie w działalności tej rodzajej się instytucji. Placówka ta zaistniała kilka miesięcy wcześniej, przy Wydziale Szkolnictwa, z inicjatywy Stefana Kopcińskiego – zasłużonego lekarza neurologa, psychiatry, nauczyciela oraz działacza oświatowego i społecznika, wybranego później głosami łódzkich robotników do Senatu – który przez kilka pierwszych miesięcy pełnił funkcję jej kierownika¹⁴. Pierwotnie placówka ta nosiła miano Laboratorium Psychologicznego. W skład jej ciała pedagogicznego weszły: Irena Głowikowska, Janina Siniec i Maria Więckowska. Po objęciu kierownictwa przez Karpińską-Woyczyńską instytucję przemianowano na Miejską Pracownię Psychologiczną.

Pracownia od początku swego istnienia działała na rzecz szkolnictwa powszechnego i założonej w 1919 roku pierwszej w Polsce szkoły specjalnej dla dzieci upośledzonych umysłowo. Zasięg jej działań obejmował jednak również przedszkola miejskie, miejskie domy wychowawcze, miejskie zawodowe szkoły średnie itp.¹⁵

Można uznać, iż bezpośrednim powodem powstania Pracowni było przyjęcie uchwały o powszechnym obowiązku szkolnym¹⁶. Jej inicjator Stefan Kopczyński uznał, iż obowiązkiem miasta nakładającego przymus edukacji na wszystkie dzieci jest wyeliminowanie dzieci upośledzonych ze szkół powszechnych, aby stworzyć im specjalne warunki nauczania, adekwatne do ich możliwości i sprzyjające rozwojowi fizycznemu oraz psychicznemu,

¹⁴ A. Cisińska, *Działalność Miejskiej Pracowni Psychologicznej dla Dzieci w Łodzi w latach 1919-1938*, *Przegląd Pediatryczny*, 2007, 37, 3, s. 293-297; S. Kopciński, *Sprawozdanie Miejskiej Pracowni Psychologicznej*, *Dziennik Zarządu m. Łodzi*, Łódź 1921, 24(87), s. 15-16.

Początkowo placówka mieściła się na ul. Olgińskiej 5 (ulicę tę w 1920 r. przemianowano na ul. Piramowicza). Od lipca 1919 roku przeniesiono ją do Pasażu Meyera (dzisiejsza Moniuszki). W styczniu 1920 roku przeniesiono ją z powrotem na ulicę Olgińskiej (H. Skłodowski, S. Rytych, *Dzieje psychologii łódzkiej w latach 1918-2005*, Łódź 2006).

¹⁵ M. Więckowska, *Piętnastoletnia działalność Miejskiej Pracowni Psychologicznej w Łodzi (za okres czasu od dnia 1 X 1919 r. do 1 VII 1934 r.)*, *Dziennik Zarządu m. Łodzi*, 1935, 2(17), s. 75-78.

¹⁶ H. Skłodowski, S. Rytych, *Dzieje psychologii łódzkiej*.

Należy zaznaczyć, że Uchwałę o powszechnym obowiązku szkolnym podjęto w Łodzi w październiku 1918 roku, a więc na cztery miesiące przed wydaniem dekretu o obowiązku szkolnym z 7 lutego 1919 roku. Łódź była zatem pierwszym miastem w zaborze rosyjskim, które ten projekt uchwaliło i wykonało (A. Barylska, *Początki rozwoju opieki pedagogicznej nad dzieckiem chorym w Łodzi*, *Rozprawy z Dziejów Oświaty*, 1979, 22, s. 111-139; J. Zalewski, *Urząd Stanu Cywilnego a przymus szkolny w Łodzi*, *Dziennik Zarządu m. Łodzi*, maj 1925 (numer specjalny), s. 6-9). Spodziewane trudności społeczne w realizacji dekretu w gwałtownie rozwijającym się przemysłowym mieście stanowić mogły jedno z praktycznych uzasadnień powstania Pracowni Psychologicznej.

a także stworzenie odpowiednich warunków nauki dla pozostałych dzieci, których kształcenie utrudniała obecność tych upośledzonych¹⁷.

Pierwszym zadaniem MPP pod kierownictwem Karpińskiej-Woyczyńskiej było wyodrębnienie z miejskich szkół powszechnych dzieci umysłowo upośledzonych i przekazanie ich do klas specjalnych, stworzonych w ramach wspomnianej szkoły pomocniczej. Forma i tempo kształcenia w tej szkole miały przebiegać adekwatnie do możliwości tych dzieci¹⁸. Przy pomocy skali Bineta-Simona dokonano oceny poziomu funkcjonowania intelektualnego 200 dzieci, z których część zakwalifikowano do szkoły specjalnej (faktycznie niezdolnej wówczas przyjąć wszystkich zakwalifikowanych z racji braku kadry i miejsc)¹⁹.

To pierwsze praktyczne zadanie pozwoliło Karpińskiej-Woyczyńskiej nie tylko na potwierdzenie użyteczności skali Bineta-Simona, ale także wskazało na niedostatek tego narzędzia, wynikający z przeznaczenia do badania dzieci do 12. roku życia. Ponadto, badaczka uznała, że opiniowanie o upośledzeniu wymaga poszerzenia wachlarza stosowanych metod. Wyzaczyło to Pracowni pod kierownictwem Karpińskiej-Woyczyńskiej nowe zadanie: zastąpienie dotychczasowych metod aktualnymi i adekwatnymi, a także ułożenie nowych serii testów dla dzieci w wieku 13, 14 i 15 lat²⁰. Badania rozpoczęto w czasie wakacji w 1920 roku. Na półkoloniach letnich przeprowadzono wówczas indywidualne wywiady z 80. dziećmi w wieku 7-15 lat. W październiku rozpoczęto pisemne badania grupowe, którymi objęto 784 dzieci w oddziałach III-VII, równoległe prowadząc indywidualne badania z dziećmi młodszymi z oddziałów I i II (7-9 lat). Uzyskane wyniki uznano za wstępne i wymagające dalszych badań²¹. Tym samym, badaniem tym zapoczątko-

¹⁷ A. Barylska, *Początki rozwoju opieki pedagogicznej*.

¹⁸ L. Karpińska-Woyczyńska, *Badanie dzieci umysłowo niedorozwiniętych ze szkół powszechnych m. Łodzi*, Kwartalnik Szkoła Powszechna, 1921, II, 3-4, s. 351-378.

¹⁹ Dzięki stałemu naciskowi ze strony Pracowni, w roku 1925 liczba szkół specjalnych w Łodzi wzrosła już do czterech, a w 1927 do sześciu (J. Budkiewicz, J. Kączkowska, *Z dziejów psychologii stosowanej w Polsce do roku 1957*, Warszawa 1987). Ponadto, w różnych dzielnicach miasta przy szkołach powszechnych utworzono 3 oddziały dla dzieci upośledzonych (podległe kierownictwu szkół specjalnych dla dzieci umysłowo upośledzonych). Oddziały te uruchomiono w trosce o dzieci mieszkające w zbyt dużej odległości od szkół specjalnych by mogły zorientować się w drodze do szkoły i domu (L. Karpińska-Woyczyńska, *Miejska Pracownia Psychologiczna*, Dziennik Zarządu m. Łodzi (numer specjalny, kwiecień 1925), Łódź 1925b; tejsze, *Miejska Pracownia Psychologiczna. Sprawozdanie z działalności Zarządu Miejskiego w 1925 r.*, Łódź 1926, s. 114-129).

²⁰ S. Kopciński, *Sprawozdanie Miejskiej Pracowni Psychologicznej*, Dziennik Zarządu m. Łodzi, Łódź 1921, 24(87), s. 15-16.

²¹ Tamże.

wano projekt opracowania całościowej skali metrycznej dla populacji dzieci w Łodzi.

Zgodnie ze sprawozdaniem z piętnastoletniej działalności MPP, opublikowanym w 1935 roku, badania deficytów psychicznych, moralnych i fizycznych uczniów prowadzono przez kolejne lata²². Rokrocznie w październiku Pracownia wysyłała do wszystkich powszechnych szkół i miejskich przedszkoli kwestionariusz statystyczny opracowany przez Karpińską-Woyczyńską. Wypełniali go wychowawcy po dwumiesięcznej obserwacji dziecka. Dzieci, u których rozpoznano deficyty, wzywano na badania do Pracowni, gdzie badano je metodą Bineta-Simona (a po roku 1930 metodą Bineta-Termana). Warto odnotować, że badano dzieci w tym języku, którym posługiwały się w domu.

Do roku 1935 metodami do pomiaru inteligencji zbadano 8558 dzieci, realizując w ten sposób nie tylko cel praktyczyny, ale i teoretyczny postawiony przez Karpińską-Woyczyńską odnośnie sprawdzenia użyteczności metod do pomiaru inteligencji, użytkowanych w instytucjach zagranicznych, w warunkach polskich²³.

Niestety, wskutek złego stanu zdrowia Karpińskiej zapoczątkowane w 1919 roku, wraz z powstaniem Pracowni, przedsięwzięcie opracowania całościowej skali metrycznej dla populacji dzieci w Łodzi ostatecznie nie zostało ukończone.

Ludwika Karpińska-Woyczyńska wniosła istotny wkład w powstanie standardów i procedur opiniowania oraz kwalifikacji dzieci upośledzonych do szkoły specjalnej. Zwracała uwagę na konieczność uzyskania wielostronnego obrazu badanego dziecka, wskazując na konieczność łączenia diagnozy psychologicznej z opinią szkolną (obserwacjami badającego, nauczyciela itp.). Opracowała w tym celu kwestionariusze czy arkusze obserwacyjne, a technikom posługiwania się nimi poświęcone były specjalne konferencje, które mieli wypełniać wychowawcy szkolni. Arkusze pozwalały na zrozumienie sytuacji rodzinnej dziecka (miejsce pracy rodziców, stosunki panujące w domu itp.) oraz jego możliwości szkolnych (losy szkolne dziecka, uzasadnienie wychowawcy dotyczące przeniesienia dziecka do szkoły specjalnej itp.)²⁴.

²² M. Więckowska, *Piętnastoletnia działalność Miejskiej Pracowni Psychologicznej w Łodzi*, s. 75-78.

Sprawozdanie to obejmuje również okres, w którym kierownictwo nad Miejską Pracownią Psychologiczną objęła Maria Więckowska.

²³ Tamże.

Za pomocą ułożonej przez siebie baterii metod (Bineta-Simona, Bobertaga, Jaederholma i Termana oraz testów samodzielnie opracowanych).

²⁴ L. Karpińska-Woyczyńska, *Rola psychologii w doborze dzieci umysłowo upośledzonych do szkoły pomocniczej*, *Ruch Pedagogiczny*, 1923b, 4-5, s. 65-75.

Jako kierowniczką Pracowni przewodniczyła konferencjom kwalifikacyjnym, w których udział brali inspektorzy szkolni, nauczyciele-wychowawcy badanych dzieci, nauczyciele szkół specjalnych, delegaci Komisji Powszechnego Nauczania oraz personel MPP. Konferencje służyły omawianiu indywidualnych przypadków każdego badanego dziecka. Po uwzględnieniu wyników opisujących poziom funkcjonowania intelektualnego badanej osoby oraz obserwacji pedagogów, rozstrzygano o ścieżce dalszej edukacji dzieci (tj. kwalifikacji do szkoły specjalnej, szkoły normalnej bądź o zwolnieniu z nauki szkolnej). W latach 1925-1929 odbyły się 73 tego rodzaju konferencje.

Sprawozdania z działalności Pracowni wskazują, że w roku szkolnym 1920/1921 zakwalifikowano do szkoły pomocniczej 124 dzieci (na 241 uczniów zbadanych metodą Bineta-Simona)²⁵, zaś do końca czerwca 1934 roku do szkół specjalnych zakwalifikowano 3721 dzieci, czyli ponad połowę poddanych badaniom²⁶. W istocie, w Pracowni zbadano wszystkie dzieci, które w szkołach powszechnych uznano za upośledzone umysłowo i względem których rozważano możliwość przeniesienia do szkoły specjalnej lub zwolnienia ze szkoły.

Podejście obrane w Łodzi przez Karpińską oraz Kopcińskiego uczyniło Łódź eksperymentalnym warsztatem pracy nad rozwojem szkolnictwa i wdrażania nowych założeń pedagogicznych²⁷. W sprawozdaniu z działalności Pracowni w 1924 roku podkreślono, że na Zachodzie kwalifikacja do szkół specjalnych odbywa się na podstawie decyzji kierownictwa szkoły specjalnej, inspektora szkolnego oraz lekarza szkolnego, a placówki o takim celu i zakresie pracy, jak łódzka Pracownia dopiero powstają (np. Miejski Wydział Szkolny w Londynie lub Miejski Instytut Psychologiczny w Hano werze)²⁸.

Dzieci uczęszczające do szkół specjalnych znalazły się pod dalszą kontrolą Pracowni i raz w roku poddawano je badaniu²⁹. Ponadto, Karpińska-Woyczyńska opracowała kwestionariusz oceny cech dziecka o obniżonym

²⁵ L. Karpińska-Woyczyńska, *Miejska Pracownia Psychologiczna w Łodzi (za okres od 1 IX 1919 roku do 1 I 1922)*, *Ruch Pedagogiczny*, 1922, 9, 1-2, s. 32-34.

²⁶ M. Więckowska, *Piętnastoletnia działalność Miejskiej Pracowni Psychologicznej w Łodzi*, s. 75-78.

²⁷ A. Barylska, *Początki rozwoju opieki pedagogicznej*.

²⁸ L. Karpińska-Woyczyńska, *Ekonomiczne i społeczne znaczenie Poradnictwa Zawodowego*, *Przegląd Psychologiczny*, 1925a, 45.

W kwietniu 1924 roku oprócz Ludwicy Karpińskiej-Woyczyńskiej, Pracownia zatrudniała Marię Więckowską, Barbarę Milawską, Celinę Majerowicz i Janinę Siwiec. Wobec wzrastającego zapotrzebowania na działalność psychologiczną zatrudniono także Jadwigę Różycką (H. Skłodowska, S. Rytch, *Dzieje psychologii łódzkiej*).

²⁹ L. Karpińska-Woyczyńska, *Miejska Pracownia Psychologiczna w Łodzi*.

poziomie funkcjonowania intelektualnego, który miał być wypełniany przez wychowawców szkoły specjalnej po kilkuletniej obserwacji funkcjonowania dziecka w szkole. Arkuszami tego typu wcześniej się nie posługiwano³⁰.

LKW podjęła się także oceny wpływu szkoły specjalnej na rozwój dzieci z upośledzeniem umysłowym (bądź zatrzymanie rozwoju)³¹. Badania w tym obszarze zaowocowały opracowaniem zagadnienia stałości ilorazu inteligencji. Kwestii tej poświęciła odczyt, zatytułowany „Ein Beitrag zur Frage der Konstanz der Intelligenzquotienten”, wygłoszony na V Międzynarodowym Kongresie Psychotechnicznym w Utrechcie 14 września 1928 roku³².

Od samego początku aktywność badawcza Pracowni dotyczyła nie tylko kwestii inteligencji, ale też innych problematycznych obszarów. W sprawozdaniu z 10 marca 1921 roku Stefan Kopciński, pełniący wówczas funkcję Przewodniczącego Wydziału Szkolnictwa, relacjonował, iż kwestionariusze, które w listopadzie 1920 roku Pracownia wysłała do szkół powszechnych, obejmowały nie tylko dziedzinę deficytów intelektualnych, ale również fizycznych (padaczka, jąkanie się, częściowa głuchota) i moralnych (skłonność do kłamstwa, kradzieży itp.)³³. Do czasu tego sprawozdania badaniami objęto ponad połowę ze zgłoszonych 200 dzieci³⁴. Te, u których rozpoznano deficyty fizyczne, kierowane były przez Pracownię do lekarzy specjalistów.

Zgodnie z Dziennikiem Zarządu Miasta Łodzi (1925), w 1922 roku Pracownia rozpoczęła badania dzieci głuchych i głuchoniemych. Posłużono się w tym celu po raz pierwszy skalą opracowaną przez Herderschéé'go³⁵. W 1924 roku w szkołach dla głuchoniemych (tj. Szkole Łódzkiego Chrześcijańskiego Towarzystwa Dobroczynności oraz Szkole Łódzkiego Żydowskie-

³⁰ L. Karpińska-Woyczyńska, *Miejska Pracownia Psychologiczna w Łodzi (Szkic działalności od założenia do października 1927 roku)*, Psychotechnika, 1927b, 1, 3, s. 1-10.

³¹ L. Karpińska-Woyczyńska, *Miejska Pracownia Psychologiczna. Sprawozdanie z działalności Zarządu Miejskiego w 1925 r.*, Łódź 1926, s. 114-129.

³² Wiadomo, że L. Karpińska-Woyczyńska uczestniczyła w międzynarodowych zjazdach psychologicznych i psychotechnicznych w Düsseldorfie i Moskwie (J. Budkiewicz, J. Kączkowska, *Z dziejów psychologii stosowanej*).

³³ Od 1914 roku w położonym w bezpośrednim sąsiedztwie Łodzi Szpitalu dla Nerwowo i Psychicznie Chorych „Kochanówka” przebywały dzieci w wieku poniżej 10 lat, cierpiące na padaczkę, niedorozwój umysłowy bądź psychopatię. Brak informacji na temat stanu opieki pedagogicznej nad dziećmi nerwowo i psychicznie chorymi w tym szpitalu w okresie międzywojennym. Wiadomo, że od października 1915 roku przy szpitalu zaczęła działać tzw. szkołka miejscowa. Podobnie niewiele wiadomo o formach pracy pedagogicznej z dziećmi przebywającymi w istniejącym od 1905 roku szpitalu dziecięcym w Łodzi. Tak zwane szkoły sanatoryjne powstały dopiero po II wojnie światowej (A. Barylska, *Początki rozwoju opieki pedagogicznej*; H. Skłodowski, S. Rytych, *Dzieje psychologii łódzkiej*).

³⁴ S. Kopciński, *Sprawozdanie Miejskiej Pracowni Psychologicznej*, s. 15-16.

³⁵ L. Karpińska-Woyczyńska, *Miejska Pracownia Psychologiczna w Łodzi*, s. 1-10; M. Więckowska, *Szkoła Specjalna*, 1926, II, 4, s. 210-220.

go Towarzystwa Dobroczynności) naukę pobierało 77 dzieci i wszystkie poddano badaniu w Pracowni³⁶.

Karpińska-Woyczyńska objęła badaniami także grupę dzieci sprawiających trudności wychowawcze – dzieci „upośledzone moralnie” czy też „moralnie zaniedbane”. Grupę dzieci i młodzieży przejawiających antyspołeczne zachowania uznawano za niepokojąco liczną. Mniej więcej trzykrotny wzrost liczby nieletnich przestępców, który ujawniały statystyki, wiązano w owym czasie z konsekwencjami wojny – ogólnym upadkiem moralnym, dezorganizacją rodziny, śmiercią ojców utrzymujących rodziny, zmuszającej matki i dzieci do podjęcia pracy zarobkowej.

W odpowiedzi na społeczny problem, w roku szkolnym 1921/1922 uruchomiono w Łodzi szkołę specjalną dla dzieci ze skłonnościami do kradzieży. Początkowo miała stać się półinternatu, lecz już w drugim roku jej istnienia – aby wyeliminować demoralizujący wpływ środowiska, w którym wychowywane były dzieci – otwarto 2 internaty (dla chłopców i dla dziewcząt). Szkoła realizować miała dwojaki cel. Po pierwsze, eliminowała ze szkół powszechnych dzieci, które demoralizująco wpływały na rówieśników i z którymi nauczyciele nie byli w stanie sobie poradzić w bardzo licznych w owym czasie klasach (50-60 osób). Po drugie, mała liczebność uczniów w klasach specjalnych pozwalała nauczycielom na zwiększenie siły oddziaływań opiekuńczych i wychowawczych. Szkoła charakteryzowała się nie tylko małą liczbą klasami, ale także zabiegami mającymi na celu rozbudzenie w dzieciach zamiłowania do pracy (poprzez pracę „w warsztatach i na zagonach”) oraz podniesienie ich poziomu kulturalnego i wzbudzenie zainteresowania sztuką³⁷. W trakcie pierwszych dwóch lat istnienia siedmioklasowej szkoły, która nosiła miano „Wzorowej”, zakwalifikowano do niej 83 chłopców i 10 dziewcząt. Wszystkie dzieci tam uczęszczające były badane przez kierowaną przez Karpińską-Woyczyńską Pracownię. Celem badań było ustalenie związków między inteligencją a defektem moralnym i tendencją do przestępczości³⁸.

³⁶ Oprócz szkoły dla dzieci głuchoniemych oraz kilku szkół dla dzieci upośledzonych intelektualnie, stworzono szkołę dla chorych na jaglicę oraz eksperymentalną szkołę pracy (A. Barylska, *Początki rozwoju opieki pedagogicznej*).

³⁷ W tym celu łódzki Wydział Oświaty i Kultury dostarczał na każdą niedzielę bilety do teatru, na koncerty i do kinematografu oświatowego na specjalne programy dla młodzieży (B. Miławska, *Przyczynki do badań dzieci moralnie zaniedbanych*, *Ruch Pedagogiczny*, 1924a, 11, 3-4, s. 60-66).

³⁸ Karpińska-Woyczyńska, *Miejska Pracownia Psychologiczna. Sprawozdanie z działalności*; B. Miławska, *Przyczynki do badań dzieci moralnie zaniedbanych, tejsze, Przyczynki do badań dzieci moralnie zaniedbanych (dokończenie)*, *Ruch Pedagogiczny*, 1924b, 11, 5-6, s. 125-133.

W roku 1927 Karpińska-Woyczyńska³⁹ nawiązała współpracę z sądami dla nieletnich, w wyniku czego ustalono zasady przysyłania przez sądy dzieci zaniebane moralnie do Pracowni na badania, celem wydania opinii psychologicznej odnośnie poziomu inteligencji, podatności na sugestie itp.

Od roku 1932 dzieci sprawiające trudności natury wychowawczej, zaniebane moralnie lub środowiskowo trafiły pod opiekę Poradni Wychowawczej, utworzonej przy Miejskiej Pracowni Psychologicznej. Warte odnotowania wydaje się, że badanie w Poradni Wychowawczej opierało się przede wszystkim na rozmowie, której przesłanki teoretyczne wywodziły się z psychologii głębi. Mimo że w owym czasie Karpińska-Woyczyńska nie kierowała już Pracownią, rozmowy prowadzono zgodnie z wyznawanym przez nią przekonaniem, iż perspektywa taka pozwala na gruntowne poznanie dziecka, odkrycie jego nieświadomych konfliktów, a zarazem na nawiązanie nieodzownego dla pracy uczuciowego kontaktu z dzieckiem⁴⁰. Rozmowę dopełniały badania z użyciem baterii testów – m.in. testów Bourdona, Baley, Szultzego, zmodyfikowanej przez Karpińską-Woyczyńską metody Troszyna z pytaniami dotyczącymi zagadnień moralnych, czy eksperymentu kojarzeniowego Junga. Niekiedy badania uzupełniano obserwacją, podczas której wykorzystywano opracowany przez Karpińską-Woyczyńską kwestionariusz obserwacji szkolnej⁴¹. Bezpośrednim badaniom dzieci towarzyszyły wywiady przeprowadzane z ich rodzicami bądź opiekunami, a w pewnych wypadkach także wywiady środowiskowe w domach rodziców bądź opiekunów. Zadaniem tychże wywiadów było uzyskanie psychologicznej i somatycznej charakterystyki dziecka – obejmującej cały jego rozwój od chwili urodzenia po moment badania, sytuację rodzinną, społeczno-ekonomiczne warunki rodziny itp.⁴² Obraz funkcjonowania dziecka w środowisku szkolnym uzyskiwano dzięki kwestionariuszom wypełnianym przez wychowawców szkolnych oraz rozmowom z nauczycielami szkolnymi. Zwrócono przy tym uwagę na konieczność utrzymywania z niektórymi dziećmi kontaktu możliwie długotrwałego, zwiększającego szansę na skuteczność oddziaływań wychowawczych.

Badaniami Miejskiej Pracowni Psychologicznej zostały również objęte dzieci przedszkolne. Dojrzałość szkolną sześć- i siedmiolatków oceniano za pomocą metod Klüvera i Bineta-Termana. Uzyskane wyniki stanowiły

³⁹ L. Karpińska-Woyczyńska, *Miejska Pracownia Psychologiczna w Łodzi*.

⁴⁰ M. Więckowska, *Piętnastoletnia działalność Miejskiej Pracowni Psychologicznej w Łodzi*.

⁴¹ L. Karpińska-Woyczyńska, *Miejska Pracownia Psychologiczna w Łodzi*; M. Więckowska, *Dr. Ludwika Karpińska-Woyczyńska*, s. 170-174.

Od 1934 roku obserwację przeprowadzano w specjalnie przygotowanej świetlicy obserwacyjnej, czynnej raz w tygodniu (M. Więckowska, *Dr. Ludwika Karpińska-Woyczyńska*).

⁴² M. Więckowska, *Piętnastoletnia działalność Miejskiej Pracowni Psychologicznej w Łodzi*.

podstawę decyzji o kwalifikacji dziecka do szkoły powszechnej normalnej bądź pozostawieniu go w przedszkolu. W nieco późniejszym okresie dzieci uzdolnione, wyróżniające się inteligencją w wieku przedszkolnym, Pracownia obejmowała szczególną opieką, zapewniając im miejsca w Miejskiej Szkole Pracy lub prywatnych szkołach powszechnych. Na mocy uzgodnień z Pracownią, szkoły prywatne nie tylko gwarantowały im miejsca bezpłatne, ale także – jeśli uczeń wykazywał się dobrymi wynikami w szkole powszechnej – możliwość kontynuacji bezpłatnej nauki w szkole średniej ogólnokształcącej.

Z zamiarem stworzenia dzieciom uzdolnionym uczęszczającym do szkół powszechnych warunków mogących sprzyjać większemu tempu pracy i bardziej wyczerpującej realizacji programu szkolnego, podjęto eksperyment selekcji uczniów zdolnych i włączania ich do odrębnych klas. Ze względu na dużą rotację personelu pedagogicznego z eksperymentu tego zrezygnowano.

Równolegle, począwszy od roku szkolnego 1921/1922, Karpińska-Woyczyńska badała inteligencję młodzieży kończącej naukę w szkołach powszechnych oraz w miejskich domach wychowawczych. Badania te miały także na celu rozpoznanie zawodów, do których aspirowali uczniowie. Podjęła także prace nad badaniem uzdolnień młodzieży kończącej szkoły powszechne. Łódzka Pracownia jako pierwsza rozpoczęła tego rodzaju działalność w Polsce⁴³. W sprawozdaniu z działalności Pracowni w 1925 roku, Karpińska-Woyczyńska⁴⁴ relacjonuje, że rozpoczęto prace nad zbieraniem, segregowaniem i opracowywaniem materiałów potrzebnych do zorganizowania Miejskiej Poradni Zawodowej⁴⁵. W odczycie „Ekonomiczne i społeczne znaczenie Poradnictwa Zawodowego”, wygłoszonym 17 listopada 1925 roku w Towarzystwie Techników, prelegentka podkreślała zasadność otwarcia dla młodzieży Poradni Zawodowej wraz z oddziałem psychotechnicznym:

(...) młodzież staje jak ślepa na rozstajnych drogach, gdy ma wstąpić w życie praktyczne i nie wie, w którą stronę się obrócić, dokąd pójść, bo nie zna tych dróg, nie wie nawet o istnieniu wielu z nich. Dlatego musimy jej pomóc w chwili, gdy stawia sobie pytanie: Jaki zawód mam obrać?⁴⁶

⁴³ L. Karpińska-Woyczyńska, *Miejska Pracownia Psychologiczna*.

⁴⁴ L. Karpińska-Woyczyńska, *Miejska Pracownia Psychologiczna. Sprawozdanie z działalności*.

⁴⁵ O konieczności uruchomienia tego rodzaju placówki kulturalno-społecznej L. Karpińska-Woyczyńska począwszy od 1922 roku wielokrotnie informowała Magistrat Łodzi (L. Karpińska-Woyczyńska, *Miejska Pracownia Psychologiczna w Łodzi (Szkic działalności od założenia do października 1927 roku)*, *Psychotechnika*, 1927b, 1, 3, s. 1-10).

⁴⁶ L. Karpińska-Woyczyńska, *Miejska Pracownia Psychologiczna. Sprawozdanie z działalności*.

Podkreślała, że poradnictwo zawodowe służy nie tylko dobru jednostki, ale też leży w interesie państwa.

W roku 1922/1923 Ludwika Karpińska-Woyczyńska zainicjowała w Polsce dobór psychologiczny do szkół średnich. Ułożyła arkusz obserwacyjny dla kandydatów, wzorując się na arkuszu hamburskim (Marty Muchow), który następnie zmodyfikowała, opracowując dwa kolejne. Na początku dobór ten dotyczył kandydatek zgłaszających się do Miejskiego Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego (gdzie wprowadzono testy inteligencji)⁴⁷. Seminarium to cieszyło się ogromną popularnością, a liczba kandydatek kilkakrotnie przekraczała liczbę wolnych miejsc. W 1925 roku, na prośbę dyrekcji matematyczno-przyrodniczego Miejskiego Gimnazjum Męskiego im. Józefa Piłsudskiego (obecnie Liceum im. M. Kopernika), która uznała, że psychologiczna ocena uzdolnienia gwarantuje lepszy dobór kandydatów niż egzamin z umiejętności, personel Pracowni przeprowadził dobór i do tej szkoły⁴⁸. W 1925 roku pod kierunkiem Karpińskiej-Woyczyńskiej przygotowano i wypróbowano⁴⁹ zestaw testów badających rozmaite aspekty myślenia, pamięci, uwagi, a także testy zdolności pedagogicznych i wychowawczych (testy „etyczne” badające zdolność do wczucia się w cudze sytuacje i uczucia – w Seminarium Żeńskim) oraz uzdolnień matematyczno-przyrodniczych (w Gimnazjum Męskim)⁵⁰.

W styczniu 1923 roku Magistrat Łodzi delegował Karpińską-Woyczyńską do Niemiec, w celu zapoznania się z funkcjonowaniem placówek psychotechnicznych w Berlinie i Hamburgu. W Berlinie gościła w Oddziale Psychotechnicznym uniwersyteckiego laboratorium psychologicznego, w Oddziale Psychotechniki Przemysłowej przy Politechnice w Charlottenburgu i w Centralnym Intytucie ds. Wychowania i Nauczania. W Hamburgu odwiedziła uniwersytecką pracownię psychologiczną. Relację z tego wyjazdu oraz wyniki obserwacji Karpińska-Woyczyńska zaprezentowała w artykule: „Dobór dzieci uzdolnionych i próby zdolności zawodowej młodzieży w Berlinie i Hamburgu”. W 1923 roku udała się do Niemiec z zamiarem poznania działań psychologicznych instytucji naukowych w dziedzinie psychotechniki, a także zaopatrzenia Łódzkiej Pracowni Psychologicznej w oprzyrządowanie, rysunki, tablice, pomoce do badań i książki. Metody badań psychotechnicznych zaobserwowane w poradniach zawodowych i probierniach psy-

⁴⁷ Kandydatów do Seminarium Męskiego było na tyle niewiele, że dobór w tym wypadku uznano za zbędny (L. Karpińska-Woyczyńska, *Miejska Pracownia Psychologiczna w Łodzi*).

⁴⁸ M. Więckowska, *Dr. Ludwika Karpińska-Woyczyńska*, s. 172.

⁴⁹ L. Karpińska-Woyczyńska (1926) zwracała uwagę na konieczność sprawdzania nowych metod pod względem adekwatności stopnia trudności do badanej populacji, stopnia dyskryminacji grupy przez poszczególne zadania, czasu, instrukcji itp.

⁵⁰ L. Karpińska-Woyczyńska, *Miejska Pracownia Psychologiczna. Sprawozdanie z działalności*.

chotechnicznych za granicą postanowiła Karpińska-Woyczyńska zastosować w łódzkiej MPP.

Zagraniczne metody wykorzystywane przy badaniu uzdolnień kandydatów do zawodów rzemieślniczych i technicznych wypróbowano na kończących szkołę powszechną uczniach siódmych klasach łódzkich szkół. W Szkole Rzemiosł Księży Salezjanów uczniów kursów dla ślusarzy przebadano za pomocą testów sprawdzających zdolności kombinacyjne i wyobraźnię przestrzenną, posługując się metodami stosowanymi w wielkich niemieckich przedsiębiorstwach: L. Loewe oraz A.E.G. (Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft)⁵¹. Zgodnie ze sprawozdaniem zawartym w Dzienniku Zarządu miasta Łodzi (1929), realizując zadanie poradnictwa zawodowego przeprowadzono także badania w Państwowej Szkole Przemysłowej Żeńskiej i Państwowej Szkole Zawodowej na rozmaitych kursach: introligatorskim, kilimczarskim, jubilerskim, krawieckim, trykotarskim, czapniczo-modniarskim i bieliźniarskim. W kolejnych latach badaniami objęto m.in. uczniów Państwowej Szkoły Handlowej Żeńskiej oraz Miejskiej Męskiej Szkoły Handlowej⁵². Poza typowymi właściwościami psychomotorycznymi i próbami zręczności przykładano w Pracowni wagę do tzw. próby pracy, w której szacowano zdolność osoby badanej do organizacji pracy, charakterystyki pracy, zdolności do korzystania ze zdobytych doświadczeń itp.⁵³

W pierwszej połowie 1925 roku Karpińska-Woyczyńska, delegowana przez Wydział Oświaty i Kultury przy Magistracie Łódzkim, miała wyjechać za granicę, aby zapoznać się z praktyką funkcjonowania tamtejszych biur porad zawodowych i oddziałów psychotechnicznych. Pracownia nawiązała kontakt z instytucjami w Berlinie, Frankfurcie, Offenbachu, Brukseli, Paryżu i Pradze Czeskiej. Półtoramiesięczny wyjazd miał poprzedzać uruchomienie Poradni Zawodowej w Łodzi. Niestety, jesienią 1925 roku, z powodu panujących w Polsce trudnych warunków gospodarczych i stale zmniejszającego się budżetu Miejskiej Pracowni Psychologicznej, zawieszono plany uruchomienia Poradni oraz badania zdatności zawodowej młodzieży. Działalność

⁵¹ Tamże.

⁵² M. Więckowska, *Sprawozdanie z działalności Miejskiej Pracowni Psychologicznej i Poradni Zawodowej Towarzystwa „Patronat nad Młodzieżą Rzemieślniczą i Przemysłową” w Łodzi za rok 1930, Patronat nad Młodzieżą Rzemieślniczą i Przemysłową w Łodzi, Łódź 1930.*

⁵³ L. Karpińska-Woyczyńska, *Miejska Pracownia Psychologiczna. Sprawozdanie z działalności.*

Do połowy roku 1934 badaniom psychotechnicznym poddano ponad 2500 osób wstępujących do łódzkich szkół średnich zawodowych, gimnazjum miejskiego i miejskiej szkoły handlowej oraz do seminarium nauczycielskiego w Zgierzu (M. Więckowska, *Piętnastoletnia działalność Miejskiej Pracowni Psychologicznej w Łodzi (za okres czasu od dnia 1 X 1919 r. do 1 VII 1934 r.)*, *Dziennik Zarządu m. Łodzi*, 1935, 2(17), s. 75-78).

Karpińskiej-Woyczyńskiej w owym czasie skoncentrowała się na opracowywaniu dotychczas uzyskanych wyników badań⁵⁴.

W roku 1928 wzięła udział w V Międzynarodowym Zjeździe Psychotechnicznym oraz odwiedziła poradnie zawodowe i pracownie psychotechniczne na Zachodzie Europy (m.in. w Brukseli, Paryżu, Berlinie i Düsseldorfie), zbierając doświadczenia oraz przywożąc wzory metod⁵⁵.

Pracownia organizowała konferencje dla lekarzy, nauczycieli, inżynierów, prezentując swą działalność i metody badań, a jednocześnie przeprowadzała kursy dla absolwentów seminariów nauczycielskich i gimnazjów, a także dla wychowanków Miejskich Domów Wychowawczych i Ochron. Na wniosek Wydziału Opieki Społecznej, Pracownia prowadziła kursy dla wychowawców domów wychowawczych i ochron oraz nauczycieli szkół specjalnych dla dzieci upośledzonych umysłowo. Pracownię odwiedzały wycieczki i osoby zainteresowane z całego kraju. Do łódzkiej placówki przyjeżdżali delegaci z Uniwersytetu w Leningradzie, Teachers College Columbia University w Nowym Yorku, Państwowego Instytutu Pedagogiki-Specjalnej w Warszawie, z Miejskiej Pracowni Psychologicznej w Wilnie, szkoły dla dzieci umysłowo upośledzonych w Radomsku, Biura Porad w Lublinie⁵⁶. O udzielenie informacji na temat działalności Pracowni zwracał się m.in. Miejski Urząd Poradnictwa Zawodowego w Wiedniu, Wydział Poradnictwa Zawodowego przy Uniwersytecie w Chicago, zaś National Institute of Industrial Psychology poprosił o nadesłanie danych odnośnie prowadzonych badań oraz funkcjonowania Pracowni w celu zreferowania udzielonych informacji podczas dorocznego zjazdu British Association for the Advancement of Science⁵⁷.

MPP w Łodzi, dzięki zaangażowaniu Woyczyńskiej, stała się ośrodkiem szerzenia najbardziej aktualnej wiedzy psychologicznej i pedagogicznej, a sama placówka – wzorem i inspiracją dla powstania oraz aktywności podobnych instytucji w innych miastach Polski. W trakcie I Polskiej Konferencji Psychotechnicznej w Warszawie (4-6 stycznia 1930 roku), w której udział wzięły wszystkie pracownice Pracowni, Karpińska-Woyczyńska wygłosiła komunikat o działalności Pracowni Psychologicznej w Łodzi⁵⁸.

⁵⁴ L. Karpińska-Woyczyńska, *Miejska Pracownia Psychologiczna. Sprawozdanie z działalności*.

⁵⁵ Por. *Sprawozdanie z działalności Wydziału Oświaty i Kultury w roku 1928, 1929*.

⁵⁶ L. Karpińska-Woyczyńska, *Miejska Pracownia Psychologiczna. Sprawozdanie z działalności; tejże, Miejska Pracownia Psychologiczna w Łodzi*, s. 1-10.

⁵⁷ L. Karpińska-Woyczyńska, *Miejska Pracownia Psychologiczna. Sprawozdanie z działalności*, s. 105-115.

⁵⁸ M. Więckowska, *Sprawozdanie z działalności Miejskiej Pracowni Psychologicznej i Poradni Zawodowej*.

MPP zyskało status instytucji opracowującej własne narzędzia, kwestionariusze, arkusze statystyczne, arkusze obserwacyjne, ustrukturyowane wywiady, indywidualne karty dla dzieci, oceniającej wartość istniejących narzędzi psychotechnicznych, dokonującej przekładów, a niekiedy i adaptacji testów (Bineta-Simona, Termana, Herderschee'go, Klüvera, Rosolimo i wielu innych). Oddział psychotechniczny, powstały przy Miejskiej Pracowni Psychologicznej z inicjatywy Karpińskiej-Woyczyńskiej, wyposażony został przez Łódzki Magistrat w szereg aparatów psychotechnicznych do badań indywidualnych (w roku 1934 Pracownia posiadała ok. 60 urządzeń), tablic, testów itp. Pracownia dysponowała również własną obszerną biblioteką, obejmującą w roku 1934 blisko 1000 książek, nie licząc prenumerowanych polskich, francuskich i niemieckich czasopism branżowych. Jako członek The National Institute of Industrial Psychology, Pracownia otrzymywała również anglojęzyczne czasopismo tego instytutu⁵⁹.

„Sprawozdanie z Działalności Zarządu Miejskiego w Łodzi” (1938) zdaje sprawę z zasadności i pożytków płynących z istnienia Pracowni. O celowości jej istnienia świadczyła stale wzrastająca liczba badanych dzieci. Do zasług Pracowni zaliczyć można stałe starania o otwieranie przez Wydział Oświaty i Kultury nowych szkół specjalnych. Bez wątpienia, to dzięki działalności placówki umożliwiono naukę szkolną dzieciom upośledzonym w szkołach, w których program edukacji dopasowywano do możliwości intelektualnych uczniów.

Karpińska-Woyczyńska podjęła również starania, aby przy planowanej Poradni Zawodowej powstał gotowy Oddział Psychotechniczny. Gromadzeniu księgozbioru w zakresie zawodoznawstwa i poradnictwa psychologicznego, obserwacjom funkcjonowania zagranicznych poradni, czy analizie sposobów promowania poradnictwa zawodowego towarzyszyły obserwacje specyfiki pracy w poszczególnych zawodach, sprowadzanie i konstruowanie przyrządów, gromadzenie testów itp. Podkreślała przy tym zasadność i społeczne znaczenie istnienia pracowni psychotechnicznej przy Poradni Zawodowej. Przekonana była, że w przeciwnym razie działalność psychotechniczna może raczej prowadzić do reprezentowania interesów zawodów (reprezentowanych przez przedsiębiorstwa i szkoły zawodowe) niż jednostek, kandydatów poszukujących dla siebie zawodów. Nie negocjowała jednak

⁵⁹ L. Karpińska-Woyczyńska, *Miejska Pracownia Psychologiczna. Sprawozdanie z działalności; tejże, Miejska Pracownia Psychologiczna w Łodzi*.

Miejska Pracownia Psychologiczna stała się członkiem Londyńskiego Narodowego Instytutu Psychotechnicznego w odpowiedzi na propozycję członkostwa ze strony Instytutu złożoną w grudniu 1926 roku (L. Karpińska-Woyczyńska, *Miejska Pracownia Psychologiczna. Sprawozdanie z działalności*).

ekonomicznego znaczenia doboru psychotechnicznego dla przedsiębiorstw prywatnych⁶⁰.

W styczniu 1930 roku doszło do zawiązania towarzystwa „Patronat nad Młodzieżą Rzemieślniczą i Przemysłową w Łodzi”, którego celem była opieka nad młodzieżą stanu rzemieślniczego i pomoc w doborze zawodu odpowiadającego fizycznym i psychicznym potencjałom kandydatów do szkół, wskazywanie miejsc pracy i nauki, preorientacja zawodowa dla młodzieży, zakładanie świetlic itp. W trakcie pierwszego zebrania organizacyjnego, które odbyło się 15 stycznia 1930 roku Karpińska-Woyczyńska wygłosiła referat: „Psychotechnika i poradnictwo zawodowe”. Weszła w skład zarządu i pełniła funkcję wiceprezes Towarzystwa. Na jej wniosek mianowano Marię Więckowską, zastępczynię kierowniczkę MPP, dyrektorem Poradni Zawodowej. Poradnię tę uruchomiono 1 kwietnia 1930 roku⁶¹. W roku 1935, już po wyjeździe Woyczyńskiej na stałe do Wilna, w uznaniu dla jej zasług mianowano ją członkiem honorowym Towarzystwa⁶².

1 maja 1930 roku, o czym donosiły łódzkie gazety⁶³, dr Ludwika Karpińska-Woyczyńska, profesor Wolnej Wszechnicy, obchodziła dziesięciolecie pracy w samorządzie łódzkim. Podkreślano jej zasługi jako kierowniczkę MPP, która wyniosła Pracownię na poziom europejskich instytutów psychologicznych, jej pracę na rzecz jakości szkolnictwa powszechnego, a także wkład do psychotechniki i poradnictwa zawodowego.

Karpińska-Woyczyńska zrezygnowała z kierowania Miejską Pracownią 1 września 1930 roku. Powodem ustąpienia ze stanowiska były problemy zdrowotne⁶⁴. Funkcję kierowniczkę Pracowni objęła Maria Więckowska⁶⁵. Światowy kryzys ekonomiczny zagroził funkcjonowaniu placówki i w kwietniu 1931 roku do Rady Miejskiej wpłynął wniosek o zlikwidowanie Miejskiej Pracowni Psychologicznej. Dzięki świadomości użyteczności tej placówki

⁶⁰ L. Karpińska-Woyczyńska, *Miejska Pracownia Psychologiczna w Łodzi*.

⁶¹ M. Więckowska, *Sprawozdanie z działalności Miejskiej Pracowni Psychologicznej i Poradni Zawodowej*; też: *Sprawozdanie z działalności Miejskiej Pracowni Psychologicznej i Poradni Zawodowej Towarzystwa „Patronat nad Młodzieżą Rzemieślniczą i Przemysłową” w Łodzi za rok 1931, Łódź 1932*.

⁶² M. Więckowska, *Dr. Ludwika Karpińska-Woyczyńska*.

⁶³ Por. 10-lecie pracy w samorządzie łódzkim Prof. Wolnej Wszechnicy p. Dr. L. Karpińskiej-Woyczyńskiej, „Hasło” z 3 maja 1930, 120, s. 5.

⁶⁴ M. Więckowska, *Sprawozdanie z działalności Miejskiej Pracowni Psychologicznej i Poradni Zawodowej*.

⁶⁵ A. Cisińska, *Działalność Miejskiej Pracowni Psychologicznej dla Dzieci w Łodzi w latach 1919-1938*, *Przegląd Pediatryczny*, 2007, 37, 3, s. 293-297.

W 1945 roku Pracownia odrodziła się jedynie częściowo, pod postacią wyłącznie Miejskiej Pracowni Psychologicznej, dla której poradnictwo zawodowe stanowiło tylko jeden z obszarów działalności.

wśród urzędników miejskich, Pracownia przetrwała jednak i kontynuowała działalność do wybuchu II wojny światowej.

Jako kierownik MPP Karpińska-Woyczyńska aktywnie popularyzowała psychologię, wygłaszając liczne odczyty z dziedzin będących przedmiotem jej zainteresowań – psychologii ogólnej, psychoanalizy i psychotechniki. Wykłady przeznaczone były dla szerokiego grona odbiorców, reprezentujących zróżnicowane grupy zawodowe (nauczycieli, inżynierów, opiekunów sądowych itp.)⁶⁶. Badawczą i praktyczną działalność w Pracowni łączyła Karpińska-Woyczyńska z pracą akademicką, prowadząc w Łodzi wykłady najpierw w ramach tzw. Instytutu Nauczycielskiego, a następnie Oddziału Wolnej Wszechnicy Polskiej.

Instytut Nauczycielski powołano w 1921 roku w celu podnoszenia kwalifikacji miejscowej kadry nauczycielskiej. Do grona psychologów i pedagogów wykładających na tej uczelni należeli profesorowie Uniwersytetu Poznańskiego: Stefan Błachowski, Zygmunt Mysłakowski i Mieczysław Ziemnowicz. Uczelnia ta borykała się jednak stale z trudnościami finansowymi i lokalowymi, jak również z brakiem lokalnej kadry wykładowców. Ponadto, jej absolwenci nie uzyskiwali tytułu naukowego, zaś dyplom Instytutu nie gwarantował istotnego awansu zawodowego. Instytut stopniowo tracił na popularności i w roku 1927 ostatecznie zaprzestał działalności. Do upadku tej uczelni przyczyniło się także powstanie filii Wolnej Wszechnicy Polskiej⁶⁷.

Wolna Wszechnica Polska powstała w Warszawie na fali nurtów rewolucyjnych w 1905 roku. Zajęcia dydaktyczne rozpoczęte w 1906 roku pod nazwą Towarzystwa Kursów Naukowych, realizowane były na poziomie studiów wyższych. W Polsce niepodległej Wolna Wszechnica Polska zachowała charakter prywatnej wyższej uczelni, utrzymywanej ze środków społecznych. Dzięki elastyczności i niezależności od władz państwowych, uczelnia była w stanie dopasowywać swą aktywność naukową i dydaktyczną do potrzeb rozwijającego się państwa. Na przykład, jako jedyna polska uczelnia uruchomiła odrębny Wydział Pedagogiczny, pozwalający słuchaczom na realizowanie aspiracji i zdobywanie stopni naukowych w trybie pięcioletnim, zaś praktykom – na kształcenie w ramach dwuletniego Collegium Paedagogicum⁶⁸.

⁶⁶ M. Więckowska, *Dr. Ludwika Karpińska-Woyczyńska*.

⁶⁷ K. Baranowski, *Oddział Wolnej Wszechnicy Polskiej w Łodzi 1928-1939*, Łódź 1977.

Rok później z podobnych powodów upadła konkurencyjna Wyższa Szkoła Nauk Społecznych i Ekonomicznych w Łodzi, również nie posiadająca pełnych praw uczelni wyższej.

⁶⁸ Tamże.

Pomysł powołania w Łodzi uczelni typu WWP prawdopodobnie powstał w środowisku wykładowców Instytutu Nauczycielskiego, który rozpoczął półoficjalne rozmowy z władzami Wszechnicy. W grudniu 1927 roku, jak zostały uregulowane uprawnienia słuchaczy i absolwentów tej uczelni, Rektorat Wszechnicy zwrócił się do Magistratu miasta Łodzi – drugiego miasta Rzeczypospolitej pod względem zaludnienia, pozbawionego dotąd wyższej uczelni (próby powołania w Łodzi wyższej uczelni państwowej nie powiodły się) – z prośbą o poparcie projektu stworzenia oddziału uczelni. Dzięki przyznanemu przez miasto subsydium i zaangażowaniu władz, w październiku 1928 roku powołano Oddział Wszechnicy w Łodzi, jedyny oddział tej uczelni. Od samego początku studia prowadzono w ramach trzech wydziałów: Humanistycznego, Pedagogicznego oraz Nauk Politycznych i Społecznych (wydział Nauk Matematyczno-Przyrodniczych otwarto kilka lat później)⁶⁹.

Psychologia w łódzkiej filii Wszechnicy stanowiła dyscyplinę pomocniczą przy studiach z zakresu pedagogiki. Zajęcia z psychologii prowadziło 2-3 profesorów i docentów (prof. Jakub Segał, prof. Albert Dryjski, doc. Henryk Ormian, doc. Adolf Falkowski oraz doc. Ludwika Karpińska-Woyczyńska). Po powstaniu Oddziału WWP Karpińska-Woyczyńska powołana została do objęcia Katedry Psychotechniki i rozpoczęła pracę jako docent psychologii eksperymentalnej⁷⁰. Pozostała na tym stanowisku do roku 1932, od pewnego momentu dojeżdżając z Warszawy, w której zamieszkała na stałe. Mimo że zespół psychologów był dość nieliczny, podkreślano wysoką jakość dydaktyki w zakresie psychologii oraz nowatorskie podejście wykładowców⁷¹.

Działalność Karpińskiej-Woyczyńskiej w ramach Miejskiej Pracowni Psychologicznej oraz popularyzację przez nią psychotechniki uznaje się za jeden z czynników, które legły u podstaw organizacji Polskiego Towarzystwa Psychotechnicznego w 1926 roku, w którego Zarządzie udział brali m.in.: Józefa Joteyko, Tadeusz Jaroszyński, Jan Wojciechowski, Władysław Witwicki, Stefan Baley, czy Stefan Błachowski. Aktywnie uczestniczyła w pracach Towarzystwa również Karpińska-Woyczyńska, wybrana przez aklamację w 1934 do pierwszej Komisji Rozjemczej (wraz z Władysławem Witwickim i Tadeuszem Kornilowiczem), która miała rozstrzygać spory

⁶⁹ Rozwój uczelni, która w latach 1935-1937 roku uzyskała pełne prawa uczelni wyższej, przerwał wybuch II wojny światowej. Po wojnie wchłonięta została przez Uniwersytet Łódzki, którego stanowiła bazę i który przez krótki czas nosił nazwę: „Państwowy Uniwersytet w Łodzi – Wolna Wszechnica Polska”.

⁷⁰ M. Więckowska, *Sprawozdanie z działalności Miejskiej Pracowni Psychologicznej i Poradni Zawodowej*.

⁷¹ K. Baranowski, *Oddział Wolnej Wszechnicy Polskiej w Łodzi*.

między członkami Towarzystwa. Podkreśla się, że o znaczeniu przypisywanym tej Komisji świadczy jej skład⁷².

Do rozwoju Towarzystwa Psychotechnicznego oraz psychologii stosowanej w Polsce przyczyniała się Karpińska-Woyczyńska uczestnicząc w ogólnopolskich konferencjach i prowadząc działalność publicystyczną. Przewodniczyła obradom w ramach jednego z pięciu posiedzeń I Ogólnopolskiej Konferencji Psychotechnicznej, która odbyła się 4-6 stycznia 1930 roku w Warszawie. Wraz ze Stefanem Szumankiem i Janiną Kączkowską przewodniczyła jednej z sekcji I Polskiej Konferencji Psychologów pracujących na polu wychowania, której obrady odbyły się 3-5 listopada 1934 roku. Karpińska-Woyczyńska weszła również w skład Komitetu Redakcyjnego czasopisma „Psychotechnika”, którego pierwszy numer ukazał się w 1927 roku.

Niewiele wiadomo o ostatnich latach życia Ludwiki Karpińskiej-Woyczyńskiej, która poprzez małżeństwo z Marcinem Woyczyńskim w 1925 roku znalazła się w orbicie elit politycznych. Woyczyński był absolwentem Wojskowej Akademii Lekarskiej w Petersburgu i Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Był także członkiem PPS, Związku Strzeleckiego, służył w Legionach. Od 1928 roku był nie tylko osobistym lekarzem Piłsudskiego, ale także jego adiutantem i przyjacielem. Kiedy Piłsudski przeniósł się na początku lat trzydziestych do mieszkania na pierwszym piętrze gmachu Generalnego Inspektoratu Sił Zbrojnych w Alejach Ujazdowskich, Woyczyńscy zamieszkali na parterze. Marcin Woyczyński towarzyszył Marszałkowi podczas wyjazdu na Maderę w grudniu 1930 roku. Również Karpińska-Woyczyńska miała bliskie relacje z rodziną Piłsudskich. Wiadomo, że wraz z mężem towarzyszyła im w wyjeździe do Egiptu w 1932 roku⁷³.

Woyczyński zrezygnował ze służby u Piłsudskiego 12 kwietnia 1935 roku, swą prośbę o zwolnienie tłumacząc złym stanem zdrowia. Wydaje się jednak, że faktycznym powodem rezygnacji była krzywda, jaka spotkała jego żonę, która padła ofiarą politycznej intrygi. Dzień wcześniej, na rozkaz Piłsudskiego – który uznał, że osoby goszczące u Woyczyńskich stanowią zagrożenie dla bezpieczeństwa Inspektoratu – dokonano przesłuchania chorej na gripę Woyczyńskiej, która potwierdziła, że odwiedzają ją osoby należące do Towarzystwa Pomocy Więźniom Politycznym, w tym Stefania Sempołowska i Wanda Wasilewska, jak i związane z jej zawodowymi zainteresowaniami osoby z Rosji, Francji, Niemiec, Włoch. Kiedy zarzucono jej, że na zaproszenie organizatorów wzięła wraz z mężem udział w kongre-

⁷²J. Budkiewicz, J. Kączkowska, *Z dziejów psychologii stosowanej w Polsce*.

⁷³M. Lepecki, *Pamiętnik adiutanta Marszałka Piłsudskiego*, Warszawa 1988.

się psychologicznym w Moskwie, miała odpowiedzieć, iż „nie zajmuje się polityką, ale psychologią”. Woyczyńskiej zarzucono, iż mogła „nieświadomie ułatwić infiltrację budynku Inspektoratu” i osadzono w więzieniu na Pawiaku. Zwolniony z powodu braku dowodów winy Woyczyński wyprowadził się z budynku GISZ-u i zamieszkał u zaprzyjaźnionej rodziny na ulicy Popowskiej. Żona, którą uznano za „nie zamieszana w żadną akcję przeciwpaiństwową” i wypuszczono z aresztu, dołączyła do niego po trzech tygodniach⁷⁴. Polityczne powody intrygi, której ofiarą padła Karpińska-Woyczyńska pozostają niejasne i wymagają pogłębionych badań. Ludwika Karpińska-Woyczyńska zmarła w Warszawie 30 stycznia 1937 roku. Jej mąż zginął podczas powstania warszawskiego w 1944 roku.

Po śmierci Karpińskiej-Woyczyńskiej Maria Więckowska wspominała jej przymioty:

Pracowała niezmiernie i ofiarnie zarówno na polu pracy naukowej, jak i społecznej, zawsze skromna, usuwająca w cień swoje wybitne walory i zasługi. Wyniesienie Jej męża na wysokie stanowisko przybocznego lekarza Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego nie zmienia Jej usposobienia, pozostaje wierna zasadzie – nic dla siebie, wszystko dla innych⁷⁵.

I dalej:

Całym swym życiem dała Woyczyńska przykład, jak należy służyć Ojczyźnie i być pożyteczną dla społeczeństwa. To też w sercach tych, którzy Ją znali, a przede wszystkim tych, którymi w ciągu swej dziesięcioletniej działalności na terenie Miejskiej Pracowni Psychologicznej w Łodzi kierowała, służąc im zawsze swym światłym rozumem i zachęcając, i wdrażając do pracy naukowej, pozostanie jej postać otoczona uczuciem podziwu i najszczerzej miłości⁷⁶.

BIBLIOGRAFIA

- Bandrowski B., *Psychologia na II. zjeździe neurologów, psychiatrów i psychologów polskich*, Ruch Filozoficzny, 1913, III, 2.
- Baranowski K., *Oddział Wolnej Wszechnicy Polskiej w Łodzi 1928-1939*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Łódź 1977.
- Barylska A., *Początki rozwoju opieki pedagogicznej nad dzieckiem chorym w Łodzi*, Rozprawy z Dziejów Oświaty, 1979, 22.
- Brabant E., Falzeder E., Giampieri-Deutsch P. (red.), *The Correspondence of Sigmund Freud and Sándor Ferenczi*, vol. 1, 1908-1914, Harvard University Press, Harvard 1993.

⁷⁴ A. Gass, R. Jabłoński, *Zagadki minionego stulecia*, Warszawa 2002, s. 57.

⁷⁵ M. Więckowska, *Dr. Ludwika Karpińska-Woyczyńska*, s. 174.

⁷⁶ Tamże.

- Budkiewicz J., Kączkowska J., *Z dziejów psychologii stosowanej w Polsce do roku 1957*, Wydawnictwa UW, Warszawa 1987.
- Ciągliński A. i in. (red.), *Prace I-go Zjazdu Neurologów, Psychiatrów i Psychologów Polskich odbytego w Warszawie 11-12-13 października 1909 r.*, E. Wende i Sp., Warszawa 1910.
- Cisińska A., *Działalność Miejskiej Pracowni Psychologicznej dla Dzieci w Łodzi w latach 1919-1938*, Przegląd Pediatryczny, 2007, 37, 3.
- Dziennik Zarządu m. Łodzi – numer specjalny – numer sprawozdawczy poświęcony działalności Zarządu Miejskiego w roku 1924, Miejska Pracownia Psychologiczna, Łódź 1925.
- Dziennik Zarządu m. Łodzi, *Sprawozdanie z działalności Wydziału Oświaty i Kultury w r. 1928*, Łódź 1929, 41, 746.
- Fichtner G., *Reciprocal Visits between Binswanger and Freud*, [w:] *The Sigmund Freud – Ludwig Binswanger Correspondence 1908-1938*, red. G. Fichtner, Open Gate Press, London 2003.
- Freud S., *Letter from Sigmund Freud to C.G. Jung, October 17, 1909*, [w:] *The Freud/Jung Letters: The Correspondence Between Sigmund Freud and C.G. Jung*, red. W. McGuire, Princeton University Press, Princeton 1974.
- Freud S., *Objaśnianie marzeń sennych*, Wydawnictwo KR, Warszawa 1996.
- Freud S., Ferenczi S., Brabant-Gerö E., Falzeder E., *The Correspondence of Sigmund Freud and Sándor Ferenczi*, vol. 3, 1920-1933, Harvard University Press, Harvard 2000.
- Gass A., Jabłoński R., *Zagadki minionego stulecia*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”, Warszawa 2002.
- 10-lecie pracy w samorządzie łódzkim Prof. Wolnej Wszechnicy p. Dr. L. Karpińskiej-Woyczyńskiej*, „Hasło” z 3 maja 1930, 120.
- Jung C.G., *Letter from C.G. Jung to Sigmund Freud, November 15, 1909*, [w:] *The Freud/Jung Letters: The Correspondence Between Sigmund Freud and C.G. Jung*, red. W. McGuire, Princeton University Press, Princeton 1974.
- Karpińska L., *Przyczynki doświadczenia do widzenia głębi*, [w:] *Prace I-go Zjazdu Neurologów, Psychiatrów i Psychologów Polskich odbytego w Warszawie 11-12-13 października 1909 r.*, E. Wende i Sp., Warszawa 1910.
- Karpińska L., *Beiträge zur Psychopathologie des Alltagslebens*, Zentralblatt für Psychoanalyse und Psychotherapie, 1911, III, 6, 7.
- Karpińska L., *Badania doświadczenia nad kojarzeniem wyobrażeń*, Przegląd Lekarski, 1912a, LI, 43.
- Karpińska L., *Badania doświadczenia nad kojarzeniem wyobrażeń (ciąg dalszy)*, Przegląd Lekarski, 1912b, LI, 44.
- Karpińska L., *Badania doświadczenia nad kojarzeniem wyobrażeń (ciąg dalszy)*, Przegląd Lekarski, 1912c, LI, 45.
- Karpińska L., *Badania doświadczenia nad kojarzeniem wyobrażeń (ciąg dalszy)*, Przegląd Lekarski, 1912d, LI, 46.
- Karpińska L., *Badania doświadczenia nad kojarzeniem wyobrażeń (ciąg dalszy)*, Przegląd Lekarski, 1912e, LI, 47.
- Karpińska L., *Ein Beitrag zur Analyse „sinnloser” Worte im Traume*, Internationale Zeitschrift für Aertzliche Psychoanalyse, 1914a, II, 2.
- Karpińska L., *O psychoanalizie*, Ruch Filozoficzny, 1914b, IV, 2.
- Karpińska L., *Über die psychologischen Grundlagen des Freudismus*, Internationale Zeitschrift für Aertzliche Psychoanalyse, 1914c, II, 4.

- Karpińska-Woyczyńska L., *Badanie dzieci umysłowo niedorozwiniętych ze szkół powszechnych m. Łodzi*, Kwartalnik Szkoła Powszechna, 1921, II, 3-4.
- Karpińska-Woyczyńska L., *Miejska Pracownia Psychologiczna w Łodzi (za okres od 1 IX 1919 roku do 1 I 1922)*, Ruch Pedagogiczny, 1922, 9, 1-2.
- Karpińska-Woyczyńska L., *Dobór dzieci uzdolnionych i próby zdatności zawodowej młodzieży w Berlinie i Hamburgu*, Ruch Pedagogiczny, 1923a, X, 1-3.
- Karpińska-Woyczyńska L., *Rola psychologii w doborze dzieci umysłowo upośledzonych do szkoły pomocniczej*, Ruch Pedagogiczny, 1923b, 4-5.
- Karpińska-Woyczyńska L., *Ekonomiczne i społeczne znaczenie Poradnictwa Zawodowego*, Przegląd Psychologiczny, 1925a, 45.
- Karpińska-Woyczyńska L., *Miejska Pracownia Psychologiczna*, Dziennik Zarządu m. Łodzi (numer specjalny, kwiecień 1925), Łódź 1925b.
- Karpińska-Woyczyńska L., *Miejska Pracownia Psychologiczna. Sprawozdanie z działalności Zarządu Miejskiego w 1925 r.*, Łódź 1926.
- Karpińska-Woyczyńska L., *Miejska Pracownia Psychologiczna. Sprawozdanie z działalności Zarządu Miejskiego w 1926 r.*, Łódź 1927a.
- Karpińska-Woyczyńska L., *Miejska Pracownia Psychologiczna w Łodzi (Szkiec działalności od założenia do października 1927 roku)*, Psychotechnika, 1927b, 1, 3.
- Karpińska-Woyczyńska L., *Ein Beitrag zur Frage der Konstanz der Intelligenzquotienten*, [w:] *The First-Thirteenth Congress Proceedings of the International Association of Applied Psychology*, vol. 5, red. H. Gundlach, Routledge, New York 1929/1998.
- Kopciński S., *Sprawozdanie Miejskiej Pracowni Psychologicznej*, Dziennik Zarządu m. Łodzi, Łódź 1921, 24(87).
- Lepecki M., *Pamiętnik adiutanta Marszałka Piłsudskiego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1988.
- Milawska B., *Przyczynki do badań dzieci moralnie zaniedbanych*, Ruch Pedagogiczny, 1924a, 11, 3-4.
- Milawska B., *Przyczynki do badań dzieci moralnie zaniedbanych (dokończenie)*, Ruch Pedagogiczny, 1924b, 11, 5-6.
- Mühlleitner E., *Frauen in der psychoanalytischen Bewegung. Der Fall der Wiener Psychoanalytischen Vereinigung 1902-1938*, Psyche - Zeitschrift für Psychoanalyse, 2000, 54.
- Nunberg H., Federn E. (red.), *Minutes of the Vienna Psychoanalytic Society*, vol. II, International Universities Press, New York 1967.
- II zjazd neurologów, psychiatrów i psychologów polskich w Krakowie (ciąg dalszy)*, Przegląd Lekarski, 1913, LII, 5, 6.
- Zjazdy*, Ruch Filozoficzny, 1912, II, 5 i 8.
- Skłodowski H., Rytych S., *Dzieje psychologii łódzkiej w latach 1918-2005*, Wydawnictwo Green, Łódź 2006.
- Sprawozdanie z działalności Wydziału Oświaty i Kultury w roku 1928*, Miejska Pracownia Psychologiczna, Magistrat m. Łodzi, Łódź 192.
- Sprawozdanie z działalności Zarządu Miejskiego w Łodzi*, Samorząd Miasta Łodzi w latach 1933-1937, Zarząd m. Łodzi, Łódź 1938.
- Więckowska M., *Szkoła Specjalna*, 1926, II, 4.
- Więckowska M., *Sprawozdanie z działalności Miejskiej Pracowni Psychologicznej i Poradni Zawodowej Towarzystwa „Patronat nad Młodzieżą Rzemieślniczą i Przemysłową” w Łodzi za rok 1930*, Patronat nad Młodzieżą Rzemieślniczą i Przemysłową w Łodzi, Łódź 1930.

- Więckowska M., *Sprawozdanie z działalności Miejskiej Pracowni Psychologicznej i Poradni Zawodowej Towarzystwa „Patronat nad Młodzieżą Rzemieślniczą i Przemysłową” w Łodzi za rok 1931, Patronat nad Młodzieżą Rzemieślniczą i Przemysłową w Łodzi, Łódź 1932.*
- Więckowska M., *Piętnastoletnia działalność Miejskiej Pracowni Psychologicznej w Łodzi (za okres czasu od dnia 1 X 1919 r. do 1 VII 1934 r.), Dziennik Zarządu m. Łodzi, 1935, 2(17).*
- Więckowska M., *Dr. Ludwika Karpińska-Woyczyńska. Wspomnienie pośmiertne, Polskie Archiwum Psychologii, 1937, IX, 3.*
- Zalewski J., *Urząd Stanu Cywilnego a przymus szkolny w Łodzi, Dziennik Zarządu m. Łodzi, maj 1925 (numer specjalny).*